

Denna cisterciensertradition upptogs även av kartusianerna. Wagner håller före att detta berodde av att båda ordnarna i musikaliskt hänseende föredrogo en stor enkelhet och stränghet. Utanför klostren och i benediktinerorden segrade de rikare, mera melismatiska formerna.

I sin undersökning om de medeltida svenska missalena har Gustaf Lindberg uppvisat det beroende i vilket exempelvis Ärkestiftets liturgiska tradition står till cistersienserorden. Det är därför icke att förundras över om vi där återfinna den sedan 1100-talet inom denna orden brukliga prefationstonen.

Strängnäs-missalets form skiljer sig från Upsala missalets därigenom att förberedelsen för finalis har formen: *a,a,a,h*. Det skulle vara intressant att veta varifrån denna form härstammar, som återfinnes i Strängnäs-missalet.

Huru skulle denna prefationston ta sig ut, om den efter de gamla reglerna apterades på våra nuvarande prefationer? Jag har inarbetat de två alternativet vi äga under Upsala missalets prefationston och meddelar dem, då denna ton i sin ursprungliga enkla skönhet synes mig vara väl värd att bli bekant.

Jag meddelar först prefationstonen, sådan den upptages i Strängnäs-missalet *sub nota feriali*, men med antecknande av divergenserna enligt Upsala missalet. För tydlighetens skull meddelar jag den i schematisk uppställning och med utsatta ordaksenter.

I Upsala-missalet förekommer endast prästens anpart av den inledande dialogen.

De båda nu brukade svenska prefationerna meddelas: den kortare i schematisk uppställning och i ursprunglig tonhöjd, den längre fullt utskrivet och transponerad ett tonsteg nedåt. *Sursum corda* är avsiktligt förenklad — enligt formeln för prefationstonens finalis — för att få en tillräckligt enkel melodi för dessa responsorier, vilka på grund av nattvardsgångarnas sällsynthet i många församlingar brukas alltför sparsamt för att menigheten skall vara förtrogen med dem. *A. Adell.*

Engelska kyrkomusiker¹.

John Shepherd.

John Shepherd (Shepheard, Sheppard eller Shepperd) föddes någon gång i början av Henrik VIII:s regering. Sin första musikaliska undervisning erhöi han som korgosse av Thomas Mulliner, vilken var organist i den gamla S:t Pauls katedralen i London.

¹ Denna uppsats begyntes i förra numret.

1542, då vi antaga han var omkring 20 år, blev han organist och körledare vid Magdalen College, Oxford. Året därpå drog han sig tillbaka från denna befattning, men 1545—47 är han åter verksam därstädes. 1554 fick han titeln Mus. Doc. efter att ha studerat musik 20 år. (Enl. kap. XVI ur »The Mulliner Book»).

I Grove's Dictionary omnämnes två fyrstämmiga anthems av hans hand; »Submit yourselves» och »I give you a new Commandment», vilka utkommo i Day's »Morning and Evening Prayer», 1560.

No. 43 i The Mulliner Book; »I give you a new Commandment» är här tillskriven Tallys, men Day, liksom Grove's anse den vara Shepherds verk. Likaså anse The Mulliner Book dess no. 23 »Quia fecit» för orgel vara av Shepherds hand, »Sheppard of the Queene's Chappel», men då det ingenstädes finns något bevis för att Sheperd någonsin innehaft en dylik befattning, är det troligt, att denna uppgift är felaktig.

I Music School, Oxford, återfinna vi en del av Shepherds verk, bland vilka må nämnas: Magnificat och fem motetter. British Museum innehar den största samlingen. Där finns bl. a. två The Deum, Sju anthems och fyra mässor — The Westron Wynd, french Masse, Be not afriade och Mass for a Mene.

The Westron Wynd är fyrstämmig och som så många andra engelska kyrkliga verk byggd på en gammal folksmelodi.

Kyriet är imitatoriskt och inledes av sopran- och altstämmorna. Qui tollis utgöres av en tvåstämmig sats för tenor- och basstämmorna med melodien i tenoren. Vid cum sancto spiritu infalla de övriga stämmorna och samtidigt övergår satsen till tretakt.

Et Incarnatus är en utomordentligt vacker duett för sopran- och tenorstämmorna.

Mässans vackraste del är otvivelaktigt Crucifixus. Tenoren innehar här melodien medan alten och basen bilda ackompanjemang, men vid Et resurrexit återtager sopranen melodien. Den imitatoriska stilen avbrytes nu plötsligt av en enkel fyrstämmig homofon sats.

Mot slutet av Sanctus, som är ett litet mästestycke, uppenbarar sig ånyo den imitatoriska formen i de tre understämmorna, under det att melodien alltjämt kvarstannar i sopranen.

Vid Agnus Dei flyttas den åter till tenoren, medan alten imiterar denna.

Som helhet kan man säga, att trots de synnerligen enkla uttrycksmedel som här använts, hör verket till de bättre från denna tid.

Den fyrstämmiga french Mass är ej heller strängt polyfon, men den äger en lugn och värdig kyrklig stil. Trots detta stå de flesta av oss säkert ganska främmande inför Shepherds skrivsätt i detta verk, ty där förekomma många underliga stäm korsningar. Alten kan t. ex. ligga under basstämman! Utan tvivel låta många av stäm korsningarna bra, men de flesta skulle med all säkerhet komma våra dagars kontrapunktiker att skaka på huvudet.

Sheperds anthem; »Christ rising again from the dead» (British Museum) är skriven för anglikanska kyrkan och är intressant så till vida, att den visar huru den nya stilen börjar spira. Denna komposition

är mera homofon än mässorna, (för att bättre framhålla texten) men Shepherd kan icke helt och hållet slita sig ifrån sin gamla imitatoriska stil. Sången, som är skriven för fyrstämmig manskör, är välklingande och rik på känsla.

John Redford.

Den förnämste anthemkompositören på 1500-talet var John Redford. Han föddes 1491 och verkade som organist i den gamla S:t Pauls katedralen i London. Död 1547.

Främst bland hans anthems är »Rejoice in the Lord alway», ett utmärkt kontrapunktiskt verk, fullt jämställbart med de italienska och nederländska mästarnas från denna tid.

Tjugotre av Redfords anthems, bl. a. hans »Glorificamus» äro arrangerade för orgel och återfinnas i The Mulliner Book (Cap. XVI). I Christ Church, Oxford, bevaras några fantasier och ett preludium för orgel, samt en motett, och i British Museum motetten »Christus resurgans». Denna sistnämnda är skriven för fyrstämmig manskör, men når ej upp i nivå med Shepherds.

Några av Redfords orgelarr. ha på senare tid utgivits av John E. West i hans serie »Old English Organ Music». (Edition Novello, London).

John Marbeck.

En av den anglikanska kyrkomusikens pionärer var John Marbeck-Merbecke. Född under Henrik VIII:s regering 1523, blev han vid unga år »lay clerk» i S:t George's Chapel, Windsor (ungefär liktydigt med våra klockare), senare även organist därstädes (1541).

Marbeck var från första början emot reformationen och råkade därför vid klostrets upplösning 1537—40 i en mängd svårigheter, bl. a. blev han i mars 1542 arresterad för kätteri, och undgick med knapp nöd att bli bränd på bål. 1544 benådades han likväl tack vare sin musikaliska begåvning.

Han blev Mus. Bac. vid Oxford universitetet 1549, och påföljande år utgav han sin »Concordance» och »The Boke of Common Praier notted». Detta sistnämnda verk har blivit en fast punkt inom den anglikanska kyrkomusiken. Det är en »jämkning» emellan den romersk-katolska kyrkans enkla recitativiska sång (chant) och den första protestantiska liturgien som utkom under Edward VI:s regering (1547—53).

Efter utgivandet av detta verk erhöll Marbeck doktorsgrad (1550). Under hela denna tid var han alltjämt organist i S:t George's Chapel i Windsor, och han avled där 1585.

Bland Marbecks övriga verk må nämnas: »The Lives of the Holy Saincts», 1574, en motett: »Domine Jesu Christe», mässan »Per arma justitiae», de båda sistnämnda förvaras i Oxfords bibliotek, samt till

slut: »A Dialogue between Youth and Olde Age», komponerad 1584. Den strängt kontrapunktiska femstämmiga motetten skiljer sig ifrån den stil Marbecks samtida använde genom betydligt färre stäm korsningar. Mässan är konstnärligt utformad och är ej så imitatorisk som motetten.

Till slut vill jag nämna något angående utgivningen av Davids Psalmer. Efter Marbecks »Boke of Common Praier notted» (1550) dröjde det ända till 1562 innan något därmed jämförligt arbete utkom. Detta är utgåvo Sternhold och Hopkins: »Whole Booke of Psalmes», en metrisk version av Marbeck. 1563 utgav John Day: »The Whole Psalmes in foure partes» och 1579 »The Psalmes of David in English Meter». 1592 utkom Este's fyrstämmiga samling: »The Whole Booke of Psalmes». En andra upplaga av denna senare utgavs 1594 och en tredje 1604. I denna ha melodierna för första gången fått namn, ty här omnämnes: »The Glassenburie Tune». Det blev sedermera vanligt att uppkalla en melodi efter en ort. (Rimbault: Musical Antiquarian Society 1844.)

Richard Farrant.

Länge har Farrant stått som en av Englands typiska kyrkomusiker och hans arbeten berättiga honom till fullo till den plats han uppnått.

Enligt Riemann föddes Richard Farrant 1530. De enda exakta uppgifter vi ha om hans person äro, att han tillhörde Chapel Royal under regenterna Edward VI, Maria och Elisabeth, samt att han tog avsked från denna befattning 1564 för att tillträda organistposten i S:t George's Chapel i Windsor, vilken han innehade tillsammans med Marbeck. 1569 återvände han till Chapel Royal och hade sedan både denna befattning och organistplatsen i Windsor. Han dog den 30 nov. 1580 i Windsor.

Endast ett fåtal av Farrant's verk finnas i behåll, men dem vi äga utgöra ett gott bevis för hans kunnighet. En anthem: »Lord for Thy tender mercies' sake», har länge ansetts för Farrant's, men tillskrives numera av sakkunniga antingen John Hilton eller Christopher Tye.

Bland Farrant's kyrkliga verk må nämnas en homofon mäs sa i g moll (original a moll) samt en anthem: »Hide not Thy Face». Denna sistnämnda är mycket kort och enkel samt saknar imitationer. Likväl gör den ett ögonblickligt intryck, och slutkadensen, vilken upprepas två gånger, är mycket vacker. Hans andra anthem: »Call to Remembrance». är mera omväxlande. Den är polyfon och imitationer förekomma här och var.

Många anthems från denna period äro satta antingen alltför högt eller alltför lågt och ha måst transponeras för att kunna användas i vår tid. Så har ock varit fallet med denna sistnämnda anthem. I originalet står den i d moll, men sjunges numera i f moll.

Farrant har också skrivit ett tjugotal orgelstycken vilka återfinnas i: »The Mulliner Virginal Book.»

Gunhild Schedin.